

УДК 339.13:637.4

Н. О. Аверчева,
к. е. н., доцент, в. о. завідувача кафедри загальноекономічної підготовки,
Державний вищий навчальний заклад "Херсонський державний аграрний університет"
ORCID ID: 0000-0003— 4534-639X

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.10.87

СУЧАСНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ РИНКУ ХАРЧОВИХ ЯЄЦЬ

N. Avercheva,
PhD in Economics, Associate Professor, head of the Department of General Economic Training,
State higher education institution "Kherson State Agrarian University"

MODERN ASPECTS OF TABLE EGG MARKET DEVELOPMENT

Проведено комплексне дослідження ринку харчових яєць в Україні з точки зору формування попиту і пропозиції, насичення ринку, рівня конкуренції і монополізації, ціноутворення і зовнішньоекономічної діяльності. Встановлено, що ринок є складною організаційною структурою, пропозицію на якому формують різні організаційно-правові форми господарств. Обґрунтовано особливості досліджуваного ринку, які обумовлені унікальністю продукції, її значенням у харчуванні населення, умовами і термінами реалізації, рівнем задоволення попиту і платоспроможності населення, інтеграційними процесами в сфері переробки і реалізації продукції, розвитком зовнішньоекономічних відносин. На основі балансів продукції за категоріями господарств визначені основні тенденції і найбільші регіони-виробники продукції, які контролюють ситуацію на ринку. Обґрунтовано рівень конкуренції на ринку харчових яєць, визначені основні компанії-виробники та їх частка на ринку. Проведено оцінку експортно-імпортних потоків продукції та стан світового ринку за основними регіонами. Визначені перспективи розвитку галузі яєчного птахівництва та стабілізації цінової ситуації на ринку харчових яєць.

A comprehensive study of the market of table eggs in Ukraine in terms of supply and demand, market saturation, the level of competition and monopolization, pricing and foreign economic activity is conducted. It is established that the market is a complex organizational structure, the proposal of which is formed by various organizational and legal forms of farms — from large specialized enterprises to households, where distribution channels and market position are significantly differ. The peculiarities of the studied market, which are conditioned by the uniqueness of products, their importance in the diet, conditions and terms of implementation, the level of meeting the demand and solvency of the population, integration processes in processing and sales, development of foreign economic relations are substantiated. The main trends and the largest regions-producers of products that control the market situation are identified, based on the product balances by categories of farms. Balancing the situation on the domestic market presupposes the meeting the needs of the population within the limits of rational norms of nutrition and the increase of industrial consumption of eggs. It is proved that the stabilization of the situation on the egg market is due to the gradual increase of their production on an industrial basis, deepening of integration processes in the field of processing, growth of demand for table eggs and egg products from Ukraine in foreign markets. The level of competition in the market of table eggs is substantiated, the main companies-producers and their market share are determined. An assessment of export-import flows of products and the state of the world market by major regions is conducted. Based on the calculated structure of exports and imports by product groups of fresh table eggs and egg products in 2019, the leading countries and directions of foreign economic operations of the country on the world market are determined. Prospects for the development of the egg poultry industry and stabilization of the price situation in the table egg market based on the development of deep processing of products, use of products by food industry enterprises, production of organic products and expansion of assortment groups are determined.

Ключові слова: ринок харчових яєць, яєчні продукти, попит і пропозиція, рівень конкуренції, ціноутворення, експорт, імпорт.

Key words: food eggs market, egg products, supply and demand, level of competition, pricing, exports, imports.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасні кризові процеси у світовій економіці перед кожною галуззю економіки ставлять завдання швидкої реструктуризації, пере-

орієнтації на внутрішній ринок, або скорочення виробництва. Не є виключенням і галузь яєчного птахівництва, яка останнім часом потерпає від нестабільності ринку. В умовах стрімко-

го скорочення експорту продукції, перед виробниками харчових яєць постає завдання використання продукції та її реалізації всередині країни, що приводить до стрімкого зниження ціни внаслідок розбалансування попиту і пропозиції, відповідно, і до втрати прибутків виробниками.

Актуальність обраної теми дослідження обумовлена тим, що стан ринку харчових яєць потребує науково-практичного обґрунтування, оскільки на сучасному етапі відбуваються динамічні процеси насичення внутрішнього ринку вітчизняною продукцією, активного освоєння провідними підприємствами світового ринку яєць і продуктів їх переробки, постійного коливання цін при низькому рівні рентабельності виробництва.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Визначенню напрямів ефективного розвитку галузі яєчного птахівництва присвятили наукові дослідження Кирилюк Д.О., Мельник Б.А., Сендецька С.В., Ярошенко Ф.О. [1—4]. Полегенька М.А. вивчає потенційні можливості і шляхи підвищення ефективності господарської діяльності птахівничих підприємств в Україні, доводить, що негативно впливають на обсяги виробництва промислових підприємств зниження реальних доходів населення і скорочення фонду споживання яєць. Причиною зростання експорту автор вважає зниження внутрішнього збуту через втрату ринку на підконтрольних територіях, скорочення чисельності населення і його низьку купівельну спроможність [5, с. 137—143].

Дослідженнями науковців ННЦ "Інститут аграрної економіки" встановлено, що на сучасному ринку розвинених країн присутній величезний асортимент яєчних продуктів, який включає харчову та нехарчову продукцію, яка широко використовується у фармацевтичній, косметичній, хімічній, текстильній та інших галузях промисловості. Яєчні господарства нівелюють сезонне перевиробництва на основі значного розширення асортименту, що дозволяє маневрувати в номенклатурі продукції з врахуванням цінової політики ринку і збільшення експорту продукції [6, с. 55—59].

Буряк В.І. прогнозує ринкову ситуацію у птахівництві України, обґрунтовує високу ймовірність зменшення фонду споживання населенням яєць. Причиною такої динаміки автор вважає зменшення кількості населення та його доходів. Щодо прогнозного обсягу власного виробництва яєць під впливом факторів змен-

шення попиту на внутрішньому ринку, втрати ринків збуту (ринки країн Митного союзу), відсутності атестації вітчизняних птахівничих підприємств для експорту яєць до країн ЄС передбачено поступове зменшення виробництва цього продукту харчування [7, с. 41—53].

У наших дослідженнях щодо розробки прогнозу розвитку птахівництва на перспективу акцентовано увагу на складності процесів відновлення галузі в умовах конкуренції під дією внутрішніх та зовнішніх факторів. Прогнозовано, що при позитивних тенденціях відбудеться зростання обсягів виробництва у наступні роки, приріст виробництва яєць буде суттєвим на рівні країни і досліджуваного регіону, який забезпечить конкурентні позиції країни на світовому ринку і потреби внутрішнього ринку [8, с. 34—40].

Прямухіна Н.В., Салькова І.Ю. на основі дослідження стану ринку яєць в Україні та перешкод його розвитку вказують на те, що для забезпечення конкурентоспроможності й ефективності функціонування яєчного птахівництва підприємствам необхідно використовувати новітні методи моніторингу, прогнозування та управління на основі стратегії "на випередження", метою якої є виявлення негативних тенденцій на ринку та корегування власної виробничої політики підприємства у необхідному напрямі [9, с. 19—25].

Попри досить широкий спектр наукових публікацій за темою, вважаємо проведене дослідження сучасних аспектів розвитку ринку продукції яєчного птахівництва своєчасним і комплексним доробком у висвітленні проблем і перспектив формування і стабілізації ринку.

МЕТА СТАТТІ

Метою дослідження є систематизація і наукове обґрунтування сучасних тенденцій на ринку харчових яєць в аспекті складових його кон'юнктури. Для реалізації поставлених цілей завдання спрямовані на вивчення попиту і пропозиції, процесів ціноутворення, рівня конкуренції, експортної орієнтації галузі.

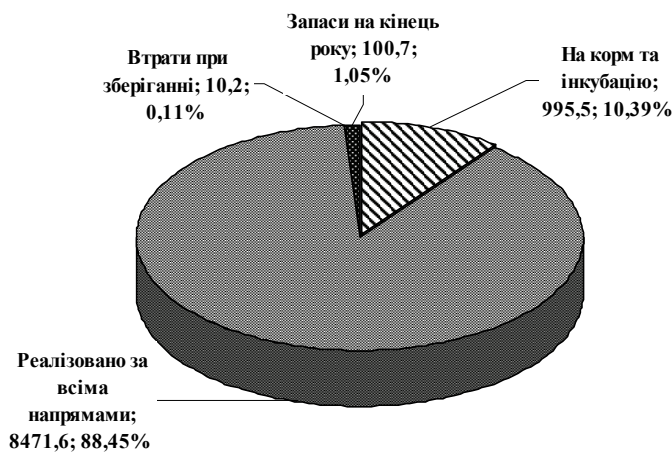
ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В останні десятиліття птахівництво залишається однією з найбільш перспективних галузей сільського господарства України, які динамічно розвиваються. З 2017 р. розпочалося поступове збільшення поголів'я птиці, що свідчить про поступове відновлення галузі птахівництва після перенесеної кризи. За результатами 2018 р. було зафіксовано зростання чи-

Таблиця 1. Баланс яєць у підприємствах України за регіонами у 2018 р., млн штук

Регіони	Надходження			Використання				Питома вага регіонів у реалізації харчових яєць, %
	запаси на початок року	вироблено	куплено та інші надходження	на корм та інкубацію	реалізовано за всіма напрямками	втрати при зберіганні	запаси на кінець року	
Україна	135,9	8900,3	545,8	999,5	8471,6	10,2	100,7	100,0
області								
Вінницька	18,9	371,1	219,8	210,6	374,1	0,1	25,0	4,4
Дніпропетровська	20,0	590,2	66,8	135,0	522,7	1,8	17,5	6,2
Донецька	4,0	408,0	0,1	2,2	405,3	0,2	4,4	4,8
Запорізька	5,4	496,4	0,0	8,4	483,5	1,3	8,6	5,7
Івано-Франківська	0,1	171,6	0,6	0,3	172,0	0,0	0,0	2,0
Київська	44,2	2655,5	54,0	129,3	2624,0	0,4	0,0	31,0
Миколаївська	0,4	107,7	1,6	4,5	101,7	1,8	1,7	1,2
Рівненська	1,1	253,4	0,8	0,4	253,0	0,0	1,9	3,0
Сумська	3,0	139,8	0,0	1,5	133,3	0,0	8,0	1,6
Тернопільська	2,0	292,4	1,6	72,0	218,1	0,1	5,8	2,6
Харківська	3,5	245,7	1,9	14,2	236,5	0,3	0,1	2,8
Херсонська	4,8	946,4	0,0	0,5	949,2	0,0	1,5	11,2
Хмельницька	5,5	916,1	0,0	0,2	920,5	0,0	0,9	10,9
Черкаська	8,4	375,4	184,3	357,5	208,9	0,0	1,7	2,5

Джерело: розраховано за [11].

Рис. 1. Структура використання харчових яєць у підприємствах України, млн штук, %

сельності поголів'я птиці як у секторі промислового виробництва, так і в домогосподарствах [10].

Характерними особливостями, які вирізняють ринок харчових яєць, є:

- унікальність продукції, яка є одним із продуктів першої необхідності, якісним джерелом білка в раціоні харчування населення, доступним за ціною;

- на відміну від більшості видів сільськогосподарської продукції, яка виступає сировиною для переробки, харчові яйця можуть бути реалізовані як кінцевий продукт безпосередньо споживачам, що створює для підприємств сприятливі умови налагодження власної торгів-

вельної мережі, прямих зв'язків з підприємствами торгівлі та максимізації прибутків;

- потреби населення у яєчній продукції задоволені на високому рівні, тому попит на харчові яйця на внутрішньому ринку залежить від ціни, доходів населення і розвитку харчової та переробної промисловості;

- короткий термін зберігання яєць вимагає чіткої взаємодії виробників у сфері їх реалізації, своєчасного вилучення надлишків із торговельної мережі з метою переробки у допустимі терміни;

- підприємства промислового птахівництва досягли високого рівня концентрації, що створює умови для удосконалення логістики руху

продукції у свіжому і переробленому вигляді на внутрішньому і зовнішньому ринку;

- зовнішньоекономічний вектор розвитку ринку харчових яєць і яєчної продукції має тенденцію до зростання відповідно до зростання чисельності населення в світі і рівня розвитку країн.

На рівень пропозиції на ринку яєць впливають такі чинники, як кількість суб'єктів господарської діяльності в галузі, загальна чисельність поголів'я курей, їх продуктивність, економічна та епізоотична ситуація в регіонах; сезонність. Загальне виробництво яєць в Україні у 2018 р. збільшилося як за рахунок промислових підприємств, так і домогосподарств населення. У найближчі роки очікується стабілізація ситуації на яєчному ринку з поступовим збільшенням промислового виробництва.

Дослідження структури реалізації харчових яєць за регіонами дозволяє виділити найбільших виробників. Київська область має 31 % у структурі реалізації яєць за регіонами, Херсонська — 11,2 %, Хмельницька — 10,9 % — саме в цих областях розміщені підприємства найбільших агрохолдингів. Дніпропетровська і Запорізька області займають більше 5 % ринку харчових яєць. У таблиці відображені ті області, де реалізація харчових яєць перевищує 100 млн штук (табл. 1).

На основі балансу яєць у підприємствах України у 2018 р., слід відзначити, що основну

частину виробленої яєчної продукції підприємства реалізують за різними каналами — 88 % від загального використання, на корм та інкубацію витрачено 11 %, запаси на кінець року — це 1 % витрат, 10,2 млн штук яєць втрачено при зберіганні (рис. 1).

Баланс яєць у господарствах населення України у 2018 р. свідчить, що за регіонами в цьому сегменті відбувається більш рівномірний розподіл, виділені найбільші регіони за обсягами реалізації, в яких показник перевищує 50 млн штук (табл. 2).

Значно відрізняється структура використання продукції у господарствах населення, які значну частину вироблених яєць споживають всередині господарства, їх ринкова орієнтованість складає лише 10 %, запаси на кінець року мінімальні. Господарства населення споживають більше 80 % вироблених харчових яєць (у 2018 р. — 87 % — 11624 млн штук), крім того, 341,6 млн штук, або 2 % використовують на корм тваринам та інкубацію, тому їх ринкова частка невисока. Ця частина реалізується як надлишок на місцевих ринках, має свою нішу споживачів домашньої продукції і більш високу ціну, ніж у торговельній мережі (рис. 2).

Згідно з оцінками експертів, споживання яєць на душу населення в найближчій перспективі буде поступово збільшуватися.

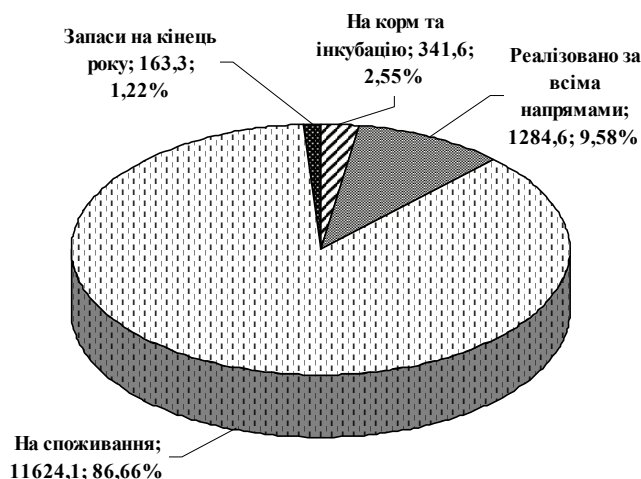
Структура ринку курячих яєць в Україні близька до олігополії, проте є конкурентною. За даними АМКУ, вітчизняний ринок курячих яєць відрізняється сезонними коливаннями попиту з боку споживачів і пропозиції з боку виробників. Це підтверджується інформацією найбільших торговельних мереж і Держстату. Вітчизняний ринок яєць є експортоорієнтованим з тенденцією до збільшення обсягів експорту. З огляду на динаміку виробництва та реалізації в Україні яєць і на експорт, АМКУ продовжив на 2018 р. дослідження цього ринку на предмет дотримання законодавства про захист економічної конкуренції у зв'язку з ціновими коливаннями [12; 13].

В Українській асоціації постачальників торговельних мереж також відзначають можливу картельну змову на ринку курячих яєць і напо-

Таблиця 2. Баланс яєць у господарствах населення за регіонами України у 2018 р., млн штук

Регіони	Надходження			Використання			
	Запаси на початок року	Вироблено	Куплено та інші надходження	На корм та інкубацію	Реалізовано за всіма напрямками	Для споживання	Запаси на кінець року
Україна	163,0	7231,7	6018,9	341,6	1284,6	11624,1	163,3
області							
Вінницька	10,4	546,4	116,1	30,1	172,3	460,1	10,4
Житомирська	9,9	608,6	49,8	35,8	229,3	393,1	10,1
Закарпатська	2,6	390,2	21,1	10,4	80,4	320,3	2,8
Кіровоградська	5,3	454,1	51,8	25,6	172,5	307,6	5,5
Полтавська	5,9	220,0	273,2	13,1	89,9	389,9	6,2
Рівненська	5,9	370,5	54,5	17,0	84,8	323,1	6,0
Харківська	6,2	357,9	442,6	7,2	57,4	735,8	6,3
Чернівецька	11,4	250,9	50,7	11,2	48,3	242,0	11,5

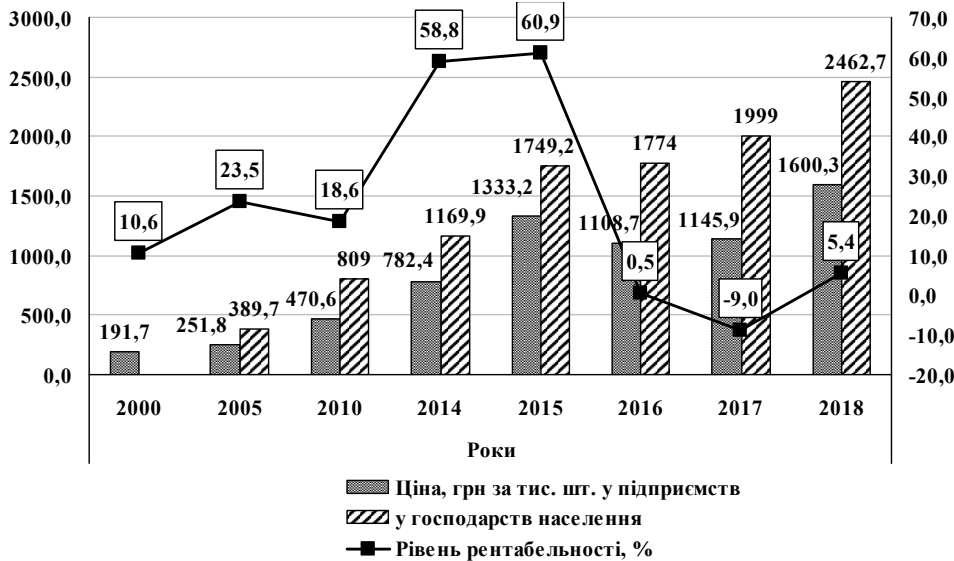
Джерело: розраховано за [11].

Рис. 2. Структура використання яєць у господарствах населення України у 2018 р., млн штук, %

лягають на перевірку виробників яєць антимонопольним органом, у рамках якої необхідно провести дослідження ціни, за якою продукція продається магазинам або оптовим покупцям в Україні та експортної ціни. Якщо з'ясується, що експортні ціни є значно нижчими за продаж на внутрішньому ринку, то є всі підстави говорити про антиконкурентні дії [14].

Динаміка цін внутрішнього ринку свідчить про більш високий їх рівень у господарствах населення, порівняно з підприємствами. Крім того, ціна, за якою реалізують підприємства продукцію, має тенденцію до зниження — у 2019 р. 1 тис. штук яєць було реалізовано за ціною 1206,1 грн — на 394,2 грн (24,6 %) нижче, ніж у 2018 р., що у разі зростання витрат на ресурси негативно впливає на рівень рентабельності виробництва. На фоні подорожчання решти продуктів у 2019 р. падіння ціни на яйця

Рис. 3. Показники реалізації харчових яєць в Україні. (Без ПДВ, дотацій, транспортних, експедиційних та накладних витрат; за 2000—2011 рр. — з урахуванням дотацій)

стало несподіваним для виробників і споживачів. Навіть на весняні свята вони коштували на 5—7% дешевше, ніж у минулому сезоні, коли ціна сягала 16—21 грн за десяток. Середня ціна у супермаркетах становила 16—18 грн за десяток.

Слід відзначити, що ринку яєць властиві коливання цін, які залежать від якості яєць, регіону реалізації, сезонності споживання з урахуванням святкових днів. Значне коливання цін у торговельній мережі та на місцевих ринках в розрізі областей України є свідченням недоліків логістики і відмінності у рівнях доходів населення по областях [6, с. 55—59]. Ціна протягом року коливається і має найнижчий рівень в травні — серпні і найвищий — у жовтні-березні. Діапазон цін у 2018 р. був 1213 грн у червні і 1879 грн за 1 тис. штук — у грудні.

Причина — у сезонному зростанні конкуренції від господарств населення, через яке промислові виробники яєць вимушено працюють у збиток. Відпускна ціна яєць від виробника становить 11—11,5 грн/дес. при середній собівартості виробництва 15 грн. Збільшення загального виробництва яєць за останній рік на 7%, а також сезонне зростання виробництва яєць у господарствах населення (які займають близько 50% у структурі виробництва) тримають ціну на достатньо низькому рівні. Вартість яєць найближчим часом може ще тимчасово зменшитися. Щорічно з вересня — жовтня ціна яєць зростає на 20—30%, що дає можливість птахівничим підприємствам закінчити рік з мінімальним рівнем рентабельності [15].

Зниження цін пов'язане зі збільшенням обсягів виробництва, що зумовлено значним зро-

станням продуктивності курей-несучок. Основними чинниками такого зростання стали модернізація і запуск нових виробничих об'єктів, оновлення поголів'я птиці з заміною на продуктивніші кроси останніх селекцій, впровадження сучасних високо-ефективних систем годівлі. Посилення конкуренції призвело до поступового відходу з ринку дрібних малоефективних підприємств. У найближчі п'ять років в Україні очікується стабілізація ситуації на ринку яєць з поступо-

вим збільшенням промислового виробництва. Водночас обсяги виробництва домогосподарств будуть залишатися практично на тому ж рівні [16].

Цінова політика в яєчному птахівництві має базуватися на поєднанні вільного ціноутворення з механізмом державного регулювання, бути спрямована на забезпечення прибутковості виробництва яєць, підтримання стабільності цінової ситуації та прозорості економічних відносин на ринку, запобігання недобросовісної конкуренції.

Рівень рентабельності продукції птахівництва показує, наскільки прибутковими були виробництво і реалізація продукції на ринку. Оцінка проведена за підприємствами, які здійснювали діяльність з виробництва продукції птахівництва. У 2018 р. рівень рентабельності реалізації харчових яєць була на рівні 5,4 % (рис. 3).

Взагалі рентабельність харчових яєць у 2012—2016 рр. сягала 48—61 %, а у 2017 р. була з від'ємним значенням -9 %. Це свідчить про нестабільність внутрішнього ринку харчових яєць, коли витрати на виробництво і реалізацію продукції не відшкодовуються ціною і виручкою від реалізації. За інформацією асоціації "Союз птахівників України" за 2019 р. собівартість виробництва яєць в Україні в середньому склала 15,25 грн за десяток. З початку 2020 р. відпускна ціна на яйця жодного разу не досягала цієї позначки і птахофабрики почали свою продукцію у збиток. На нашу думку, у результатах реалізації не враховані експортні операції, коли підприємства реалізують продукцію за світовими цінами і отримують відпо-

відні прибутки. Крім того, реалізація харчових яєць від підприємства-виробника відбувається за різними каналами реалізації, зокрема посередницьким структурам, дилерській мережі, супермаркетам за оптовими цінами, які значно нижчі, ніж поточні ринкові і не впливають на рівень рентабельності виробника.

На сучасному етапі відбуваються процеси сегментації ринку — на ринок свіжих яєць і продуктів їх переробки. Розвиток промислового виробництва яєць дало поштовх розвитку нового для України напряму промислової переробки — виробництва яєчних продуктів. Активне виробництво яєчних продуктів почалося близько п'яти років тому, але, попри настільки короткий період існування галузі, виробники змогли за кілька років не тільки збільшити обсяги виробництва у 8,2 рази, але і вийти на експортні ринки. Враховуючи зростаючий попит на яєчні продукти з боку зовнішніх ринків, очікується прискорення розвитку цього перспективного напряму промислового виробництва [17].

Україна за останні 10 років збільшила промислове виробництво яєчних продуктів у 3,6 рази. З початку 2005 р. виробництво яєчних продуктів в Україні спиралося на зовнішній попит, оскільки внутрішнього ринку практично не було. З розвитком харчової промисловості, для зручності і досягнення кращих технологічних показників, у різних галузях почали використовувати не яйце в шкаралупі, а яєчні продукти. Більшість підприємств використовували яйця в шкаралупі, а зараз іде поступове освоєння технологій і формування попиту яєчних продуктів на внутрішньому ринку. З 2009 по 2019 рр. випуск сухих яєчних продуктів в Україні зріс з 4,2 тис. до 11,9 тис. т (прогноз на поточний рік). Але це зростання було дуже нерівним: пікові обсяги зафіксовано в 2013—2014 рр. Потім сировинна база скоротилася через втрату птахофабрик у Криму й на сході України, що призвело до скорочення виробництва яєчних продуктів. Швидко росли обсяги випуску рідких яєчних продуктів, коли для українських виробників відкрився ринок Європейського Союзу, для якого характерне споживання саме рідких яєчних продуктів більшою мірою. За прогнозами, виробництво сухих яєчних продуктів в Україні складе в 2020 р. 13,5 тис. т, у 2021 р. — 14,9 тис. т, у 2022 р. — 16 тис. т, у 2023 р. — 16,9 тис. т [18]. У наступні роки обсяг виробництва яєчних продуктів буде збільшуватися з більш стрімким зростанням обсягів виробництва сухих яєчних продуктів.

Перспективи розвитку ринку яєць в Україні пов'язані саме з розширенням асортименту пе-

реробленої продукції, до складу якої входить підгрупа для промислового споживання (меланж, білок і жовток у рідкому, замороженому і сухому вигляді), напівфабрикати для домашнього господарства і громадського харчування: спеціально упаковані і оброблені рідкі цілі яйця з тривалим терміном зберігання, заморожені цілі яйця, сухі омлети, зварені круто яйця, а також широкий асортимент готових продуктів в охолодженому і замороженому вигляді. Можливе розширення асортименту на основі надання корисних властивостей продукції — вітамінізовані яйця, з високим вмістом селену, йодовані, які будуть мати певну нішу на ринку і стимулюватимуть попит на продукцію.

Загрозою для розвитку ринку харчових яєць є процеси монополізації виробництва. Свідченням високого рівня концентрації виробництва в яєчному птахівництві є те, що в галузі у 2018 р. діяли лише 209 підприємств, 29 з яких (13,9 %) мали обсяги реалізації, що перевищують 100 млн грн. Водночас їх частка в обсягах одержаного доходу від реалізації яєць у свіжому вигляді сягала 90,8 %.

У середині 2000-них років понад три чверті обсягів виробництва яєць у сегменті сільгосп-підприємств забезпечувалось майже 40 птахофабриками. У 2015 р. таку ж частку виробництва забезпечували лише 17 птахофабрик. Причому дві найбільші з них утримували понад 45% ринку яєць, що виробляються в сегменті сільгосп-підприємств. У 2015 р. частка лише однієї бізнес-групи, яка була лідером на ринку курячих яєць, перевищувала 56 % загальних обсягів їх виробництва в сегменті сільгосп-підприємств. Зокрема віднедавня більш як половина ринку курячих яєць, а з поточного року — половина ринку м'яса птиці, контролюється лише двома бізнес-групами. Водночас обидві переорієнтовуються на зовнішні ринки, активно користуючись ресурсами державної фінансової підтримки [19].

Прямухіна Н.В., Салькова І.Ю. на основі розрахунку індексу Херфіндала-Хіршмана для українського ринку яєць ситуацію характеризують як неконкурентну — одне підприємство на ринку фактично є монополістом та диктує правила гри для інших виробників [9, с. 19—25].

Розвиток птахівничої галузі на основі концентрації дозволяє суттєво підвищити ефективність відповідної діяльності. Застосовувана державою протягом останніх двох десятиліть політика підтримки розвитку сільського господарства лише посилила відповідні процеси, за даними проведеного вченими установи ННЦ "Інститут аграрної економіки" дослідження

Таблиця 3.Топ— 9 компаній на внутрішньому ринку харчових яєць

Місце у рейтингу	Назва компанії	Обсяги експорту, млн шт	Частка в експорті	Сума валютних надходжень, млн дол.	Частка ринку
1.	Агрохолдинг «Авангард»	832,1	46,7	43,5	16,7
2.	ТОВ Ясенсвіт	367,8	20,7	19,5	9,9
3.	Група компаній «Інтер-Запоріжжя»	342,8	19,3	17,8	7,4
4.	ТОВ «Березанська птахофабрика»	121,2	6,8	6,2	1,7
5.	ТОВ «Птахофабрика «Поділля»	31,0	1,7	1,9	1,4
6.	ПАТ «ПФ Тернопільська»	29,4	1,6	1,1	1,2
7.	ТОВ «Птахофабрика Київагро»	20,0	1,1	0,9	0,7
8.	ТОВ «Баштанська ПФ»	9,0	0,5	0,5	0,2
9.	ТОВ «Крупецький комбікормовий завод»	8,3	0,4	0,4	1,2

Джерело: складено за [20].

впливу наданих сільгосп підприємствам податкових преференцій на різні галузі сільгоспвиробництва в Україні.

Монополістична позиція окремих підприємств галузі не забезпечить її ефективного розвитку та вказує на необхідність державної й місцевої підтримки виробників яєць, що можливо реалізувати через адаптивні програми та цільові дотації. Метою цих дій є формування конкуренції в галузі, вирівнювання її розвитку, підтримка слабких підприємств, формування міжрегіональних та світових зв'язків на умовах нових форм співпраці, зокрема кластерної. Такий механізм дозволить подолати ще одну перешкоду — неготовність вітчизняних виробників до впровадження багатопрфільної диверсифікованої діяльності для створення довгострокових експортних відносин на світовому ринку [9, с. 19—25].

За даними "Союзу птахівників України" сумарна частка 9 компаній з рейтингу на внутрішньому ринку виробництва становить 41,4% (табл. 3).

Отже, протягом останніх років на українському ринку яєць чітко сформувалася трійка лідерів: "Авангард", "Овостар" і "Інтер Агросистема". Основними драйверами їх зростання залишається збільшення попиту з боку експортних ринків, а також стабілізація економічної ситуації в Україні.

Україна порівняно молодий гравець на експортному ринку харчових яєць. Перші партії яєць промислового виробництва були відправлені на експорт в 2005—2006 рр. З цього часу почалася фаза активного зростання експорту яєць з України. У 2018 р. був досягнутий історичний максимум по експорту яєць з України. Основною причиною зростання експорту є популяризація українських виробників на світо-

вих ринках завдяки конкурентній ціні при високій якості. Українська яєчна галузь має високий експортний потенціал.

Основними імпортерами яєць в світі є країни Європи, а саме Європейського Союзу. Для цього об'єднання імпорту характеризується швидше високим рівнем товарообігу всередині країн ЄС, ніж поставками з третіх країн. Другим за обсягами імпорту є ринок країн Азії, при цьому регіон продовжує залишатися в

стані активного росту. Попри несприятливі геополітичні чинники в країнах Близького Сходу, в останні роки спостерігається активізація імпорту яєць в регіоні. У 2018 р. частка виробництва яєць в Азіатських країнах досягла 62% від загальносвітового показника. Це пов'язано із зростанням чисельності населення, а також з активним ростом доходів, що в сукупності стимулювало зростання споживання білкових продуктів, зокрема яєць, у регіоні [21].

У регіональній структурі експорту яєць найбільшим експортером є країни Європи (зокрема країни ЄС), далі йдуть країни Азії — Туреччина, Китай і Малайзія. Також великим експортером курячих яєць є США. В останнє десятиліття збільшилася роль України як великого експортера яєць в світі. Яєчні продукти є якісною альтернативою сирим яйцям в шкаралупі. Їх перевагою є простота і безпека транспортування, зниження витрат на логістику продукції, а також зручність використання при масовому виробництві продуктів харчування.

Основними виробниками яєчних продуктів є розвинені країни, як-от: США, Японія і країни ЄС, що пов'язано зі значним попитом на дані продукти з боку розвинутої харчової промисловості. Відповідно до вимог світового ринку, у балансі за одиницю вимірювання прийнято не 1 тис. шт яєць, а 1 тис. т. Для перерахунку взято середню вагу одного яйця — 57,75 г.

За період 2000—2018 рр. обсяги виробництва яєць зросли на 83,5%. Пік виробництва був у 2014 р. — 1131 тис. т, після спаду у 2016 р. обсяги виробництва у 2018 р. знову зростають (табл. 4).

У середньому на одну особу було спожито у 2018 р. 275 штук яєць, що майже відповідає науково обґрунтованій нормі (290 штук яєць на одну особу в рік). Слід звернути увагу на знач-

не зростання експорту харчових яєць. Якщо у 2000 р. Україна взагалі не експортувала харчові яйця, а у 2018 р. — 186 тис. т, або 20% від обсягів виробництва (рис. 4).

Експорт українських яєць у 2018 р. зріс на 20% (майже на 300 млн шт.) у порівнянні з 2017 р., сягнувши позначки у 1 780,3 млн штук за інформацією агентства AgroPolit.com і Союзу птахівників України, яку було використано для підготовки рейтингу основних експортерів птахівничої продукції за 2018 р. у рамках проекту "Експортний агроатлас". Серед українських підприємств, котрі мають право експорту до ЄС продукції для споживання людиною — 4 виробники яєць та яєчної продукції.

Україна в 2016 р. експортувала 848,4 млн штук яєць, у 2017 р. — вже 1 487,6 млн штук, 2018 р. показники ще підвищилися — до 1 780 млн штук яєць. Тобто сумарно експорт яєць за останні 2 роки збільшено на 931,8 млн штук. У відсотках ці дані по роках мають такий вигляд: щодо 2017 р. показники 2018 р. зросли на 20%, а до 2016 р. — на 110% [22].

Імпорт яєць з України має значно менші обсяги в порівнянні з експортом, оскільки українські виробники практично повністю забезпечують потреби внутрішнього ринку. В країну яйця імпортуються в основному птахівницькими господарствами для поповнення поголів'я (інкубаційні яйця високопродуктивних кросів птиці яєчного і м'ясного напрямку).

Детально європейський вектор інтеграції яєчного напрямку птахівництва і можливості адаптації вітчизняних підприємств до його високих вимог висвітлено у наших дослідженнях [23, с. 37—42]. Обґрунтування конкурентних переваг підприємств галузі, визначення напрямів упровадження стандартів Євросоюзу на вітчизняних підприємствах, вимоги європейського ринку до якості й умов утримання курей стануть стимулом для нового якісного рівня розвитку вітчизняного яєчного птахівництва на підставі впровадження нових, удосконалених, енергозберігаючих та екологічних технологій, органічного виробництва.

Таблиця 4. Баланс яєць (включаючи яйцепродукти) в Україні, тис. тонн

Показники	Роки								2018 р. у % до 2000 р.
	2000	2005	2010	2014	2015	2016	2017	2018	
Виробництво	508	753	985	1131	969	872	896	932	183,5
Зміна запасів (на кінець року)	2	13	9	0	-4	0	0	-2	-
Імпорт	2	5	7	7	11	5	7	4	200,0
Усього ресурсів	508	745	983	1138	984	877	903	938	184,6
Експорт	0	1	75	147	126	112	155	186	x
Витрачено на корм та інкубацію	36	91	125	163	136	95	72	77	213,9
Втрати	1	6	16	37	21	11	6	4	400,0
Фонд споживання	471	647	767	771	694	659	670	671	142,5
у розрахунку на 1 особу, штук	166	238	290	310	280	267	273	275	165,7

Джерело: розраховано за [11].

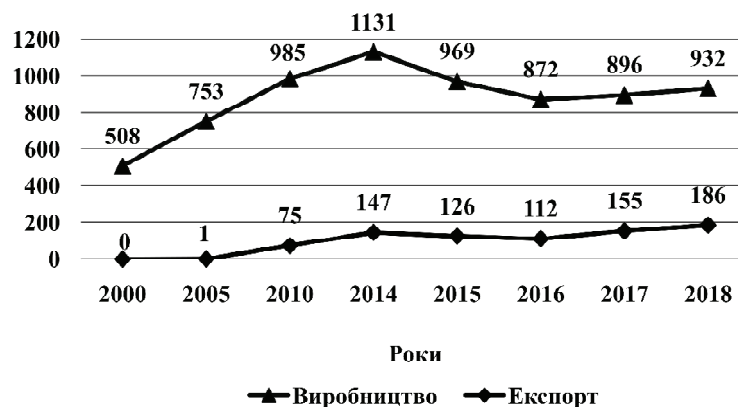

Рис. 4. Обсяги виробництва і експорту яєць в Україні, тис. т

Експорт і импорт харчових яєць відображається в основному за двома товарними позиціями:

— 0407 Яйця птахів у шкаралупі, свіжі, консервовані або варені — включаються запліднені яйця для інкубації та інші свіжі (включаючи охолоджені) яйця птиці всіх видів, також включаються консервовані або варені яйця у шкаралупі;

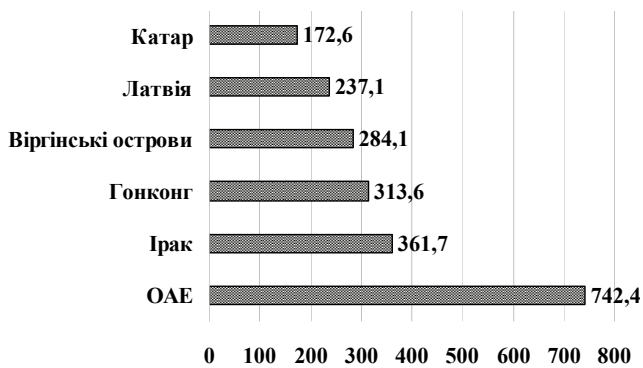
— 0408 Яйця птиці без шкаралупи та яєчні жовтки, свіжі, сушені, варені у воді або на парі, формовані, морожені або консервовані іншим способом, з доданням чи без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин — до цієї товарної позиції включаються цілі яйця без шкаралупи та яєчні жовтки всіх видів птиці. Продукти цієї товарної позиції можуть бути свіжі, сушені, варені на парі чи в киплячій воді, формовані (наприклад, циліндричні "довгі яйця"), заморожені чи консервовані іншим способом. До цієї товарної позиції включаються всі ці продукти з доданням або без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин, і

Таблиця 5. Структура експорту та імпорту за товарними групами 0407 та 0408 у 2019 р.

Країни	Експорт		Країни	Імпорт	
	млн грн	у %		млн грн	у %
0407 Яйця птахів у шкаралупі, свіжі, консервовані або варені					
ОАЕ	742,4	25,4	Польща	173,9	33,1
Ірак	361,7	12,4	Болгарія	147,3	28,0
Гонконг	313,6	10,7	Німеччина	128,5	24,4
Віргінські острови (Брит.)	284,1	9,7	Угорщина	31,9	6,1
Латвія	237,1	8,1	Туреччина	0,6	0,1
Катар	172,6	6,2			
Всього	2921,2	100,0		525,4	100,0
0408 Яйця птиці без шкаралупи та ячні жовтки					
Данія	141,8	30,7	Італія	4,6	48,4
Віргінські острови	76,3	16,5	Єгипет	1,7	17,9
Індонезія	53,7	11,6	Швеція	1,7	17,9
Латвія	46,6	10,1	Австрія	1,3	13,6
Італія	30,0	6,5			
Саудівська Аравія	24,5	5,3			
Єгипет	15,1	3,3			
Йордан	11,1	2,4			
Всього	461,9	100,0		9,5	100,0

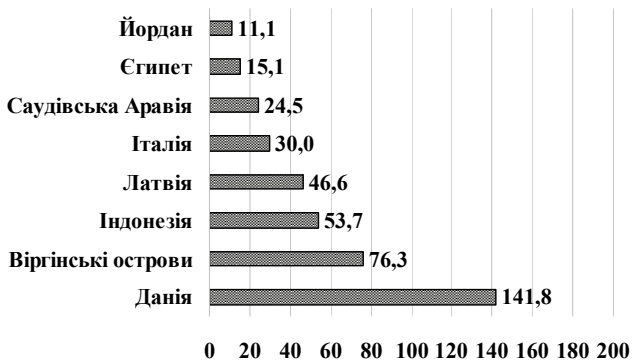
Джерело: розраховано за [26].

Рис. 5. Найбільші країни-експортери ячної продукції за товарною групою 0407 у 2019 р.

незалежно від того, чи призначені вони для використання як харчові продукти або для промислового використання (наприклад, для дублення).

До цієї товарної позиції не включаються:

Рис. 6. Найбільші країни-експортери ячної продукції за товарною групою 0408 у 2019 р.

— (а) жир яєчного жовтка (товарна позиція 1506);

— (b) яєчні продукти з вмістом прянощів, спецій чи інших добавок (товарна позиція 2106);

— (с) лецитин (товарна позиція 2923);

— (d) окремо поданий яєчний білок (яєчний альбумін) (товарна позиція 3502) [25].

Слід звернути увагу, що Україна в основному експортує яйця у шкаралупі — у 2019 р. виручка становить 2921,2 млн грн, а яєчні продукти забезпечили виручку від експорту 461,9 млн грн, або 15,8 % (табл. 5).

У структурі імпортерів харчових яєць за товарною групою 0407 у 2019 р. лідерами виступають країни Близького Сходу — Об'єднані Арабські Емірати, частка яких становить 25,4%, та Ірак (12,4 %). Потужним імпортером свіжих харчових яєць з України є також Гонконг (10,7%), Віргінські острови (9,7 %) та Латвія (8,1%) (рис. 5).

По відношенню до експорту імпортерів операції в цій товарній групі становлять 18 %, основними експортерами виступають країни Євросоюзу — Польща (33,1 %), Болгарія (28,0%), Німеччина (24,4 %). Слід відзначити, що це в основному яйце для інкубації високопродуктивних кросів зарубіжної селекції, яке країна експортує за високими цінами, в той час як харчові яйця експортують за цінами світового ринку.

У товарній групі 0408 Яйця птиці без шкаралупи та яєчні жовтки інша структура імпортерів та експортерів. Лідерами експорту є Данія (30,7 %), Віргінські острови (16,5 %), Індонезія (11,6 %) та Латвія (10,1 %) (рис. 6).

Відповідно до вимог міжнародних стандартів, виробники на переробних підприємствах і птахофабриках впроваджують у свою діяльність інтегровану систему управління якістю, яка складається з:

— міжнародного стандарту "Система управління якістю" (ISO 9001:2000);

— міжнародного стандарту "Система менеджменту безпеки продуктів харчування — Вимоги до організацій ланцюга виробництва і постачання" (ISO 22000:2005);

— міжнародного кодексу загальних принципів гігієни харчових продуктів (CAC/RCP 1-1969);

— гігієнічні норми і правила для тих продуктів, які містять яйця (змінений 1978, 1985) (CAC/RCP 15-1976) [17].

Що стосується експорту українських яєчних продуктів, то він стабільно зростав, але в 2015 р. скоротився одразу на 40%. Причини —

погіршення економічної ситуації в країні, скорочення сировинної бази, зміна структури продажів основних операторів. Зростання експорту яєчних продуктів відновилося тільки в 2018 р. За його результатами було експортовано 7,8 тис. т сухих яєчних продуктів — на 98% вище від показників попереднього року та 6,2 тис. рідких яєчних продуктів (приріст 24%). Хоча обсяги експорту сухих і рідких яєчних продуктів практично рівні, вони мають різну цінність. Якщо перевести їхнє використання на виробництво яєць, то було експортовано 670,8 млн штук яєць у вигляді сухих яєчних продуктів (на 1 кг використовується близько 86 яєць) і 136,4 млн штук яєць у вигляді рідких яєчних продуктів (на 1 кг — 22 яйця) [18].

Однією з сучасних тенденцій в промисловості є виготовлення органічної продукції, в тому числі і яєць. Попри те, що ціна органічних яєць вище звичайних, попит на такі продукти активно розвивається, впливаючи на середню ціну яєць на світовому ринку. Українські підприємства органічного яєчного виробництва більше зосереджені на внутрішньому ринку, проте, працюють в умовах зниження цін, низької рентабельності і обмеженої купівельної спроможності населення. У разі нарощування потенціалу, планують освоїти зовнішні ринки [24].

ВИСНОВКИ

Отже, сучасний ринок продукції яєчного напрямку птахівництва має ряд організаційно-економічних особливостей, характеризується високим рівнем насичення внутрішнього попиту, нестабільною ціновою ситуацією, активними процесами завоювання зовнішнього ринку.

На основі проведених розрахунків, відзначено чітку тенденцію до зниження рівня рентабельності реалізації харчових яєць у підприємств, що обумовлено низькими цінами і нестабільністю внутрішнього ринку, коли витрати на виробництво і реалізацію продукції не відшкодовуються виручкою від реалізації.

Дослідження реалізації продукції за регіонами свідчить, що найбільше виробництво зосереджено в Київській (31 %), Херсонській (11,2%), Хмельницькій (10,9 %) областях, де розміщено підприємства найбільших агрохолдингів.

Динаміка цін внутрішнього ринку свідчить про більш високий їх рівень у господарствах населення, порівняно з підприємствами з тенденцією до зниження, що при зростанні витрат на ресурси негативно впливає на рівень рентабельності виробництва.

На сучасному етапі відбуваються процеси сегментації ринку — на ринок свіжих яєць і продуктів їх переробки. Україна за останні 10 років збільшила промислове виробництво яєчних продуктів у 3,6 рази при активізації освоєння технологій і формування попиту яєчних продуктів на внутрішньому ринку. Україна в основному експортує яйця у шкаралупі — у 2019 р. виручка від їх реалізації перевищує у 6,3 рази надходження від яєчних продуктів.

Сучасний ринок харчових яєць характеризується високим рівнем концентрації виробництва у секторі підприємств промислового утримання птиці, що вимагає підтримки конкуренції з боку малих і середніх підприємств, фермерських господарств і кооперативів. Пропозиція на внутрішньому ринку у повній мірі задовольняє внутрішню потребу, тому подальший розвиток харчової і переробної промисловості стимулюватиме внутрішнє споживання і створення додаткової вартості на основі яєчних продуктів.

Інтеграційні процеси в галузі приводять до об'єднання підприємств у холдингові структури, які забезпечують замкнений цикл руху продукції, її переробку, реалізацію, але водночас монополізують ринок і пригнічують конкуренцію, яка стимулює якісний і ефективний економічний механізм розвитку економічних відносин. Крупних гравців на яєчному ринку небагато, ринок набуває рис монополістичної конкуренції. Саме великі підприємства диктують цінову політику в Україні, роблять ставки на вертикально інтегровану систему, тобто здійснюють контроль над ланцюгом просування продукції від початкових стадій виробництва до споживача.

Перспективи нарощування обсягів виробництва яєць в Україні пов'язані із зростанням попиту на яйця і яєчні продукти на зовнішніх ринках, основними експортерами яєць є ОАЕ, Ірак, а яєчних продуктів — Данія, Індонезія, Віргінські острови.

Література:

1. Кирилюк Д.О. Аналіз сучасного стану ринку продукції птахівництва в Україні. Економіка АПК. 2014. №2. С. 116—119.
2. Мельник Б.А. Економіка, організація та стратегія розвитку промислового птахівництва в Україні: монографія. К.: Поліграфінко, 2006. 238 с.
3. Сендецька С.В. Прогнозування кон'юнктури регіонального ринку продукції птахівництва. Вісник ЛНУВМБТ імені С.Г. Гжицького. 2010. Т. 12. № 3 (45). Ч. 5. С. 252—256.

4. Ярошенко Ф.О. Птахівництво України: стан, проблеми і перспективи розвитку: монографія. К.: Вид-во "Аграрна наука", 2004. 502 с.

5. Полегенька М.А. Аналіз сучасного стану виробництва продукції птахівництва в Україні. Економіка та держава. 2019. №3. С. 137—143.

6. Пашко С.О. Український ринок яєць птиці та його місце в світі. Економіка та управління АПК. 2015. №1. С. 55—59.

7. Буряк Р.І. Дослідження та прогнозування кон'юнктури ринку продукції птахівництва України. Науковий вісник НУБіП України. 2017. № 260. С. 41—53.

8. Бойко Л.О., Бойко В.О., Аверчева Н.О. Розробка прогнозу та перспективи розвитку галузі птахівництва до 2020 року. Технологічний аудит і резерви виробництва. 2016. № 4 (6). С. 34—40.

9. Прямухіна Н.В., Салькова І.Ю. Стан ринку яєць в Україні та перешкоди його ефективного розвитку. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2019. № 4. С. 19—25.

10. Аналіз ринку яєць України. 2019 рік. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/obzor-rynka-yaic-ukrainy-2019-god> (дата звернення 24.04.2020).

11. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України. 2018 рік: статистичний збірник. К.: Державна служба статистики України, 2019. 58 с.

12. Три вітчизняних виробники яєць займають 46,6% ринку. URL: <https://agropolit.com/news/7682-tri-vitchiznyanih-virobnika-yaayets-zaumat-466-rynku> (дата звернення 20.04.2020).

13. Ринок яєць в Україні. URL: http://poultryukraine.com/data/file/analytics/eggs_06_18.pdf (дата звернення 25.04.2020).

14. Ринок курячих яєць України під картельною змовою, стверджують експерти. URL: <http://ukr.radio/news.html?newsID=72037> (дата звернення 25.04.2020).

15. Невеселі яйця, або чому різко впали ціни та що загрожує експорту. URL: <https://shuvar.com/news/3861/Neveseli-yaaytsya-abo-chomu-rizko-vpaly-tsiny-ta-scho-zahrozhuye-eksportu> (дата звернення 25.04.2020).

16. В Україні подешевшали курячі яйця. URL: <https://www.unian.ua/economics/agro/10483188-v-ukrajini-podeshevshali-kuryachi-yausa.html> (дата звернення 25.04.2020).

17. Гоменюк О.О., Круліковська Н.В. Сучасний стан та перспективи розвитку світового та українського ринків яєць та яєчних продуктів. Ефективна економіка. 2014. № 6. URL: <http://www.econopomy.nauka.com.ua> (дата звернення 24.04.2020).

18. Виробництво яєць зросло в Україні майже в 4 рази. URL: <https://agronews.ua/node/152186/> (дата звернення 22.04.2020).

19. Птахівнича галузь розвивається в Україні завдяки концентрації виробництва. URL: <https://infoindustria.com.ua/ptahivnicha-galuz-rozvivayetsya-v-ukrayini-zavdyaki-konsentratsiyi-virobnitstva/> (дата звернення 25.04.2020).

20. ТОП-9 компаній-експортерів курячого яйця за 2018 рік. URL: <https://agropolit.com/rating/top-9-kompaniy-eksporteriv-kuryachogo-yaaytsya-za-2018-rik> (дата звернення 23.04.2020).

21. Аналіз ринку яєць і яєчних продуктів світу. 2019 рік. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/obzor-rynka-yaic-i-yaichnyh-produktov-mira-2019-god> (дата звернення 25.04.2020).

22. Експортний агроатлас — виробники яєць заробили для України \$93,1 млн валютної виручки у 2018 році. URL: <https://agropolit.com/infographics/view/92> (дата звернення 22.04.2020).

23. Averteva, N., Boiko, V., Boiko, L. Competitive growth of layer poultry farming in Ukraine in the context of European integration. Economic Annals-XXI. 2017. № 167 (9—10). С. 37—42.

24. Галекс-Агро експортувала першу партію органічних яєць до ОАЕ. URL: http://organicstyle.agroportal.ua/galeks-agro-eksportovala-pershu-partiyu-organichnih-yaic-do-oae?fbclid=IwAR26ih4_FbibWG4-HyCMWakRSIsiTTToEoH5cxQY9Yhtv-INjysx8RnABzHFw (дата звернення 30.04.2020).

25. УКТЗЕД України. Розділ І. Живі тварини; продукти тваринного походження — пояснення до групи 04. URL: <http://www.proagro.com.ua/reference/vedua/uktzed/1033.html> (дата звернення 23.04.2020).

26. Показники зовнішньої торгівлі України. Державна митна служба України. URL: <https://bi.customs.gov.ua/trade/#/turnoverhs> (дата звернення 23.04.2020).

References:

1. Kyryliuk, D.O. (2014), "Analysis of the current state of the poultry market in Ukraine", *Ekonomika APK*, vol. 2, pp. 116—119.

2. Melnyk, B.A. (2006), *Ekonomika, orhanizatsiia ta stratehiia rozvytku promyslovoho ptakhivnytstva v Ukraini* [Economy, organization and development strategy of industrial poultry farming in Ukraine], Polihrafinko, Kyiv, Ukraine.

3. Sendetska, S.V. (2010), "Forecasting the situation on the regional market for poultry products", *Visnyk LNUVMBT imeni S.H. Hzhyskoho*, vol.3 (45), pp. 252—256.

4. Iaroshenko, F.O. (2004), *Ptakhivnytstvo Ukrainy: stan, problemy i perspektyvy rozvytku*

[Poultry farming of Ukraine: state, problems and prospects of development], Ahrarna nauka, Kyiv, Ukraine.

5. Polehenka, M.A. (2019), "Analysis of the current state of poultry production in Ukraine", *Ekonomika ta derzhava*, vol.3, pp. 137—143.

6. Pashko, S.O. (2015), "Ukrainian poultry egg market and its place in the world", *Ekonomika ta upravlinnia APK*, vol.1, pp. 55—59.

7. Buriak, R.I. (2017) "Research and forecasting of the market situation of poultry products in Ukraine", *Naukovyi visnyk NUBiP Ukrainy*. vol. 260, pp. 41—53.

8. Boiko, L. O. Boiko, V.O. and Avercheva, N.O. (2016), "Development of a forecast and prospects for the development of the poultry industry until 2020", *Tekhnolohycheskyi audyt y rezervy proyzvodstva*, vol.4(6), pp. 34—40.

9. Priamukhina, N.V. and Salkova, I.Iu. (2019), "The state of the egg market in Ukraine and obstacles to its effective development", *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, vol. 4, pp. 19—25.

10. pro-consulting.ua (2020), "Analysis of the egg market in Ukraine. 2019", available at:<https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/obzor-rynka-yaic-ukrainy-2019-god> (Accessed 24 April 2020).

11. State Statistics Service of Ukraine (2019), *Balansy ta spozhyvannia osnovnykh produktiv kharchuvannia naselenniam Ukrainy 2018 rik: statystychnyi zbirnyk [Balances and consumption of basic foodstuffs by the population of Ukraine 2018 year: statistical yearbook]*, Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.

12. agropolit.com (2020), "Three domestic egg producers occupy 46.6% of the market", available at:<https://agropolit.com/news/7682-trivitchiznyanih-virobnika-yayets-zaymayut-466-rinku> (Accessed 20 April 2020).

13. poultryukraine.com (2020), "The egg market in Ukraine", available at:http://poultryukraine.com/data/file/analytics/eggs_06_18.pdf (Accessed 25 April 2020).

14. ukr.radio (2019), "The market of chicken eggs in Ukraine is under cartel conspiracy, experts say", available at:<http://ukr.radio/news.html?newsID=72037> (Accessed 25 April 2020).

15. shuvar.com (2020), "Unhappy eggs, or why prices have fallen sharply and what threatens exports", available at:<https://shuvar.com/news/3861/Neveseli-yaytsya-abo-chomu-rizko-vpalytsiny-ta-scho-zahrohuye-eksportu> (Accessed 25 April 2020).

16. unian.ua (2020), "In Ukraine, chicken eggs have become cheaper", available at:[https://www.unian.ua/economics/agro/10483188-v-](https://www.unian.ua/economics/agro/10483188-v-ukrajini-podeshevshali-kuryachi-yaycyia.html)

[ukrajini-podeshevshali-kuryachi-yaycyia.html](https://www.unian.ua/economics/agro/10483188-v-ukrajini-podeshevshali-kuryachi-yaycyia.html) (Accessed 25 April 2020).

17. Homeniuk, O. O. and Krulikovska, N. V. (2014) "Current state and prospects of development of the world and Ukrainian markets of eggs and egg products", *Efektivna ekonomika*, vol. 6, available at:<http://www.economy.nayka.com.ua> (Accessed 24 April 2020).

18. agronews.ua (2020), "Egg production in Ukraine has increased almost 4 times", available at:<https://agronews.ua/node/152186/> (Accessed 22 April 2020).

19. infoindustria.com.ua (2020), "The poultry industry is developing in Ukraine due to the concentration of production", available at:<https://infoindustria.com.ua/ptahivnichagaluz-rozvivayetsya-v-ukrayini-zavdyaki-kontsentratsiyivirobnitstva/> (Accessed 25 April 2020).

20. agropolit.com (2019), "TOP-9 companies-exporters of chicken eggs for 2018", available at:<https://agropolit.com/rating/top-9-kompaniyeksporтерiv-kuryachogo-yaytsya-za-2018-rik> (Accessed 23 April 2020).

21. pro-consulting.ua "Analysis of the market of eggs and egg products of the world. 2019", available at:<https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/obzor-rynka-yaic-i-yaichnyh-produktov-mira-2019-god> (Accessed 25 April 2020).

22. agropolit.com (2020), "Export agro-atlas - egg producers earned \$ 93.1 million in foreign exchange earnings for Ukraine in 2018", available at:<https://agropolit.com/infographics/view/92> (Accessed 22 April 2020).

23. Avercheva, N. Boiko, V. and Boiko, L. (2017), "Competitive growth of layer poultry farming in Ukraine in the context of European integration", *Economic Annals-XXI*, vol. 167 (9—10), pp. 37—42.

24. organicstyle.agroportal.ua (2020), "Galex-Agro exported the first batch of organic eggs to the UAE", available at:http://organicstyle.agroportal.ua/galeks-agro-eksportuvala-pershupartiyu-organichnih-yaiec-do-uae?fbclid=IwAR26ih4_FbibWG4HyCMWakRSIsi-TtToEoH5cxQY9YhtvINjysx8RnABzHFw (Accessed 30 April 2020).

25. proagro.com.ua (2020), "UKTZED of Ukraine. Section I. Live animals; products of animal origin - explanation to group 04", available at:<http://www.proagro.com.ua/reference/vedua/uktzed/1033.html> (Accessed 23 April 2020).

26. State Customs Service of Ukraine (2020), "Indicators of Ukraine's foreign trade", available at: <https://bi.customs.gov.ua/trade/#/turnoverhs> (Accessed 23 April 2020).

Стаття надійшла до редакції 08.05.2020 р.